

УДК 343.132:343.35

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.4.69>

НЕОДНОЗНАЧНА ПРЕВЕНТИВНА РОЛЬ УГОД ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ У КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ

Головкін Б.М.,
*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії правових наук України,
професор кафедри кримінально-правової політики
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0002-0333-9806*

Зуєв В.В.,
*кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0002-4313-4282*

Головкін Б.М., Зуєв В.В. Неоднозначна превентивна роль угод про визнання винуватості у корупційних кримінальних правопорушеннях.

У статті досліджується превентивний потенціал угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, а також вплив широкого застосування судами цього інституту на рівень корупції в Україні та ефективність боротьби з корупцією. Здійснено системний аналіз удосконаленого у 2024 році інституту угод про визнання винуватості та судової практики його застосування у розрізі задоволення суспільних інтересів в запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості корупційних кримінальних правопорушень або більш тяжких кримінальних правопорушень.

У статті проаналізовано переваги угод про визнання винуватості для підозрюваного/обвинуваченого, забезпечення невідворотності покарання, спрощення і скорочення відшкодування збитків державі та посилення можливостей викриття більш складних злочинних схем завдяки співпраці з підсудними. Водночас дослідження звертає увагу на значні ризики, які можуть підірвати превентивні цілі кримінального правосуддя. До них належать можливість для правопорушників уникнути реального позбавлення волі, часто формальний характер зобов'язань щодо співпраці, нечіткість критерію «суспільного інтересу», який використовують суди, та небезпека перетворення самого механізму угоди про визнання винуватості на ризик корупції.

Нещодавні законодавчі зміни, що розширюють можливість застосування умовних покарань за корупційні злочини в рамках угод про визнання винуватості, критично оцінюються з точки зору їх сумісності з цілями кримінального права та національної антикорупційної стратегії. Автори дійшли висновку, що, незважаючи на підвищення ефективності та економічні вигоди, пов'язані з угодами про визнання винуватості, їх превентивний ефект у справах, пов'язаних з корупцією, залишається суперечливим. Нинішня тенденція до розширення використання таких угод може послабити принцип невідворотності покарання та зменшити загальний стримуючий ефект антикорупційної політики, особливо в умовах війни, коли довіра громадськості до державних інститутів має вирішальне значення.

Ключові слова: кримінальний процесуальний компроміс, кримінально-правовий конфлікт, превенція, угода про визнання винуватості, суспільний інтерес, корупційні правопорушення.

Holovkin B.M., Zuiev V.V. The ambiguous preventive role of plea agreements in corruption-related criminal offences.

The article examines the preventive potential of plea agreements in criminal proceedings for corruption offences and offences related to corruption, as well as the impact of the widespread use of

this institution by courts on the level of corruption in Ukraine and the effectiveness of the fight against corruption. A systematic analysis of the institution of plea agreements, which was improved in 2024, and the judicial practice of its application in terms of satisfying public interests in preventing, detecting or stopping a greater number of corruption-related criminal offences or more serious criminal offences has been carried out.

The article analyses the advantages of plea agreements for the suspect/accused, ensuring the inevitability of punishment, simplifying and reducing compensation for damages to the state, and increasing the possibilities of exposing more complex criminal schemes through cooperation with defendants. At the same time, the study draws attention to significant risks that could undermine the preventive objectives of criminal justice. These include the possibility for offenders to avoid actual imprisonment, the often formal nature of cooperation obligations, the vagueness of the ‘public interest’ criterion used by courts, and the danger of turning the plea bargain mechanism itself into a risk of corruption.

Recent legislative changes expanding the possibility of applying suspended sentences for corruption offences under plea agreements are critically assessed in terms of their compatibility with the objectives of criminal law and the national anti-corruption strategy. The authors conclude that, despite the increased efficiency and economic benefits associated with plea bargaining, its preventive effect in corruption cases remains controversial. The current trend towards expanding the use of such agreements may weaken the principle of inevitability of punishment and reduce the overall deterrent effect of anti-corruption policy, especially in wartime, when public trust in state institutions is crucial.

Key words: criminal procedural compromise, criminal law conflict, prevention, plea bargain, public interest, corruption offences.

Вступ та постановка проблеми. У п. 90 рішення від 29.04.2014 р. у справі «Natsvlishvili and Togonidze v. Georgia» Європейський суд з прав людини зазначив, що угоди про визнання винуватості *при правильному їх застосуванні*, можуть стати успішним інструментом у боротьбі з корупцією та організованою злочинністю [1]. Разом з тим, до 2024 р. в Україні існувала низка обмежень та заборон на застосування угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень. Це негативно позначалося на ефективності виконання завдань, покладених на Національне антикорупційне бюро України і Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру. Результати досудового розслідування кримінальних проваджень щодо корупційних кримінальних правопорушень були доволі скромними, а контингент притягнених до кримінальної відповідальності осіб мало чим відрізнявся від контингенту засуджених за загальнокримінальні злочини. Посередню результативність протидії корупції спеціально уповноважені суб’єкти традиційно пояснювали необхідністю тривалого й ретельного формування доказової бази, потребою міжнародної правової допомоги в рамках кримінальних проваджень, ускладненим досудовим розслідуванням злочинної діяльності членів організованих злочинних угруповань, недостатнім рівнем міжвідомчої взаємодії з іншими правоохоронними та контролюючими органами, перешкоджанням з боку впливових і багатих топ-чиновників, процесуальними зловживаннями сторони захисту та ін. Дослідивши Звіт за результатами аналізу судової практики притягнення до відповідальності за корупційні та пов’язані з корупцією кримінальні правопорушення за 2023 р. констатуємо, що наведені причини негараздів у сфері протидії корупції лише частково відповідають дійсності [2]. Для покращення показників результативності досудового розслідування кримінальних проваджень про топкорупцію, забезпечення невідворотності відповідальності корупціонерів і збільшення чисельності осіб, притягнених до кримінальної відповідальності, у 2024 р. на політичному рівні гостро постало питання щодо оптимізації кримінальних проваджень цієї категорії, дотриманні розумних строків і зняті процесуальних перешкод для застосування інституту угод про визнання винуватості.

За період 2012-2024 роки ухвалення вироків на підставі угод про визнання винуватості в середньому складало 25-40%. Це викликало як підтримку за прогресивність й реалізацію принципу невідворотності кримінальної відповідальності корупціонерів, так і критику за недотримання принципу рівності перед законом і судом, а також за сумнівну соціальну справедливість при притягненні до кримінальної відповідальності та призначенні покарання винуватим у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень. Після удосконалення правового регулювання угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов’язаних з корупцією (ЗУ № 4033-IX від 29.10.2024 р.)

[3] суттєвих змін зазнали окремі положення КК України і КПК України щодо притягнення осіб до кримінальної відповідальності за вчинення зазначеної категорії кримінальних правопорушень. Зазначеним законом скасовуються обмеження й заборони, пов'язані зі звільненням особи від кримінальної відповідальності, звільнення від покарання, від відбування покарання з випробуванням, у разі вчинення корупційних кримінальних правопорушень та ін. Заради справедливості зазначимо, що судова практика ще до внесення змін до кримінального і кримінального процесуального законодавства пішла шляхом активного застосування угод по корупційним кримінальним правопорушенням. За 2024 р. понад 65% вироків ВАКС ухвалювалися на підставі угод про визнання винуватості [4]. За цей же рік 50 % вироків загальних судів по кримінальним правопорушенням у сфері службової та професійної діяльності також ухвалювалися на підставі угод про визнання винуватості [5]. У найближчі роки зазначені показники будуть збільшуватися. У зв'язку із цим постає питання: яку насправді функцію виконують угоди про визнання винуватості у боротьбі з корупцією, та як судова практика впливає на поведінку осіб, на яких поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції»?

Стан опрацювання проблематики. Обґрунтування необхідності перегляду курсу державної антикорупційної політики в частині удосконалення правового регулювання угод зі слідством полягало у виконанні Україною міжнародних рекомендацій та зобов'язань на шляху до членства в Європейському Союзі. Зокрема, наявні донедавна обмеження й заборони щодо угод про визнання винуватості не узгоджувалися з Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи щодо спрощення кримінального правосуддя № R (87) 18 від 17 вересня 1987 р. і Рекомендацією щодо медіації в кримінальних справах № R (99) 19 від 15 вересня 1999 р., а також частково обмежували право людини на справедливий суд в контексті ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і не враховували практику Європейського суду з прав людини.

На виконання рекомендацій Європейської Комісії від 17 червня 2022 року наведеним у підрозділі боротьба з корупцією Розділу 23 “Судова влада та основоположні права” Звіту про прогрес України в рамках Пакета розширення Європейського Союзу 2023 року, з метою спрощення досудового розслідування кримінальних проваджень про корупцію та покращення результатів діяльності антикорупційних органів пропонувалося вдосконалити регулювання угод про визнання винуватості шляхом перегляду відповідних норм Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України. Удосконалення законодавчої бази у сфері боротьби з корупцією за участю високопосадовців передбачалося в межах виконання ключових реформ в рамках Компоненту І Плану України в межах програми Ukraine Facility [6, с. 95-96], а також було необхідною умовою отримання Україною макрофінансової допомоги від ЄС.

Вдосконалення правового регулювання угод про визнання винуватості в корупційних кримінальних провадженнях переслідувало мету вирішення проблеми 4.3.2 Антикорупційної стратегії на 2021-2025 роки, що полягала в низькій оперативності та якості здійснення досудового розслідування корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень, викликаних надмірною складністю окремих процесуальних дій і недостатнім використанням функціоналу угод про визнання винуватості у цій категорії кримінальних правопорушень, що суттєво впливало на забезпечення невідворотності відповідальності за корупцію та кількість осіб, притягнутих до відповідальності за корупцію [7].

Метою цієї публікації є аналіз процесуальних підстав та умов застосування угод про визнання винуватості у корупційних кримінальних правопорушеннях в розрізі забезпечення суспільного інтересу під час війни щодо запобігання, виявлення чи припинення більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень, а також оцінка впливу слідчої та судової практики на рівень корупції в Україні.

Виклад основного матеріалу. Інститут угод базується на принципах верховенства права, законності, рівності перед законом і судом, диспозитивності, доступу до правосуддя та обов'язковості судових рішень. Угоди про визнання винуватості передбачають застосування диференційованого (спрощеного) порядку досудового розслідування й ухвалення вироку [8]. Застосування угод у кримінальному провадженні підпорядковане завданням процесуальної економії, спрощення і пришвидшення досудового розслідування й судового провадження, забезпечення права підозрюваного/обвинуваченого на справедливий судовий розгляд.

Угоди про визнання винуватості є інструментом альтернативного вирішення кримінально-правового конфлікту, що полягає в досягненні компромісу між прокурором та підозрюваним/обви-

нуваченим, за якого злочинці добровільно співпрацюють зі слідством, відшкодовують заподіяну шкоду і завдані збитки в обмін на зменшення покарання. Застосування угод про визнання винуватості пришвидшує розслідування кримінальних правопорушень, економить державні ресурси, зменшує навантаження на органи досудового розслідування і судову систему та має низку інших переваг. Укладення угоди про визнання винуватості в кримінальному провадженні переслідує досягнення низки цілей: для підозрюваного, обвинуваченого – передбачуваність щодо розміру та виду покарання, що призначить суд у разі затвердження угоди; можливість призначення більш м'якого покарання, ніж передбаченого законом, звільнення від відбування покарання з випробуванням у встановлених випадках; для прокурора – забезпечення швидкого розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, виявлення невідомих кримінальних правопорушень, викриття повного кола осіб, які вчиняли кримінальні правопорушення та притягнення їх до кримінальної відповідальності, припинення злочинної діяльності злочинних груп, організованих злочинних груп та злочинних організацій, відшкодування шкоди, заподіяної державі корупційними кримінальними правопорушеннями.

Угода про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим може бути укладена у провадженні щодо:

1) кримінальних проступків, нетяжких злочинів, тяжких злочинів (крім кримінальних проваджень щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією) (на підтвердження цього підходу - Позиція ККС ВС від 23.02.2023, справа №686/628/19) [9];

2) корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, за умови *викриття підозрюваним чи обвинуваченим іншої особи (осіб) у вчиненні будь-якого корупційного кримінального правопорушення чи кримінального правопорушення, пов'язаного з корупцією, та якщо інформація щодо вчинення такою особою (особами) кримінального правопорушення буде підтверджена доказами, і за умови повного або часткового (з урахуванням характеру та ступеня участі особи у вчиненні злочину) відшкодування підозрюваним або обвинуваченим завданого збитку або заподіяної шкоди* (якщо такі збитки або шкода були завдані);

2¹) корупційних кримінальних проступків, нетяжких або тяжких корупційних злочинів, а також кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією вчинених одноособово, *за умови повного відшкодування підозрюваним або обвинуваченим завданого збитку або заподіяної шкоди* (якщо таких збитків або шкоди було завдано);

3) особливо тяжких злочинів, вчинених за попередньою змовою групою осіб, організованою групою чи злочинною організацією або терористичною групою за умови викриття підозрюваним чи обвинуваченим, який не є організатором такої групи або організації, злочинних дій інших учасників групи чи інших, вчинених групою або організацією злочинів, якщо повідомлена інформація буде підтверджена доказами [10].

Законом України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення регулювання угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією» від 29.10.2024 р. було, зокрема, доповнено частини 1 та 2 ст. 75 КК абзацами такого змісту відповідно:

– «*Обмеження щодо застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням, передбачені абзацом першим цієї частини, не застосовуються, якщо суд приймає рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням у випадку затвердження угоди про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією;*

– «*У кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень, кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, суд приймає рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням у випадку затвердження угоди про визнання винуватості, якщо сторонами угоди узгоджено звільнення від відбування покарання у виді позбавлення волі на строк не більше восьми років або іншого більш м'якого покарання, а також узгоджено звільнення від відбування покарання з випробуванням*» [3].

Окрім цього, тим же Законом було додано статтю 69-2 КК – «Призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, у випадках укладання угоди про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень або кримінальних

правопорушень, пов'язаних з корупцією». Так, у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень або кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, за умови виконання вимог пункту 2 або 2¹ частини четвертої статті 469 КПК України *сторонами угоди* про визнання винуватості може бути узгоджено та судом призначено основне покарання нижче від найнижчої межі, встановленої в санкції статті (частини статті) Особливої частини цього Кодексу, *але не нижче від найнижчої межі, встановленої цим Кодексом*. У разі призначення такого покарання особа *не може бути звільнена* від відбування покарання з випробуванням на підставі статті 75 цього Кодексу [3]. Ця умова є цілком логічною, адже в рамках угоди є можливість узгодити покарання на рівні мінімально визначеного КК (відповідно до ч. 2 ст. 63 КК позбавлення волі встановлюється на строк від одного 1 рік), що вже є достатнім стимулом для співпраці із органами розслідування.

Як свідчить практика, при розгляді судами справ щодо корупційних кримінальних правопорушень або кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, можливі рішення суду зводяться до трьох варіантів. Перший – затвердити угоду про визнання винуватості, якою встановлено застосування ч. 2 ст. 75 КК України, чим зекономити час та ресурси. Другий – затвердити угоду із застосуванням ст. 69-2 КК України у разі, коли застосування ст. 75 КК неможливо через санкцію статті Особливої частини КК, яка передбачає покарання у вигляді позбавлення волі понад 8 років. У такому випадку хоч і застосовується реальна міра покарання, але розмір може бути мінімально передбачений КК України, тобто замість позбавлення волі на строк понад 8 років сторонами узгоджено, а судом застосовано, 1 рік позбавлення волі з можливістю застосування правил умовно-дострокового звільнення. Третій варіант – стосується нетяжких злочинів чи кримінальних проступків, щодо яких особа звільняється від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК).

Наступною проблемою є те, що обов'язковою умовою укладення угоди про визнання винуватості є завдання шкоди відповідним кримінальним правопорушенням винятково *державним чи суспільним інтересам*. Крім того, серед обставин, що враховуються прокурором при укладенні угоди про визнання винуватості є наявність суспільного інтересу.

Суспільний (публічний) інтерес є оціночним поняттям, що ґрунтуються на нормах суспільної моралі і цінностях, підпорядковується задоволенню життєво важливих потреб суспільства й держави та узгоджується з принципами законності, верховенства права, соціальної справедливості, пропорційності. Суспільний (публічний) означає загальний інтерес, обумовлений спільними потребами, цінностями й цілями, соціальними нормами, а також вимогами правопорядку, соціальної безпеки, дотриманням суспільної моралі і рівності перед законом, соціальної взаємодії й згуртованості. Дотримання необхідного балансу між суспільними (публічними) інтересами і приватними (індивідуальними) інтересами є складовою принципу верховенства права. Суспільний (публічний) інтерес полягає у збалансованості правових та моральних вимог суспільства й держави із захистом основоположних прав і свобод людини. В ідеалі суспільні, державні та індивідуальні інтереси мають бути взаємоузгодженими.

У вітчизняній правовій науці суспільний (публічний) інтерес пропонується визначати як прагнення усього суспільства або переважної його більшості до задоволення благ – як матеріальних, так і нематеріальних – що на противагу особистісному інтересу має неперсоніфікований характер та виникає, змінюється і втрачається в процесі взаємодії людей у суспільних відносинах [11, с. 13].

Ознаки суспільного (публічного) інтересу:

- безпосередньо пов'язаний з моральністю та цінностями;
- може та повинен співпадати із загальнодержавними інтересами та/або охоплювати локальні інтереси певної територіальної громади або соціальної групи;
- відображає прагнення усього суспільства в цілому або його переважної частини; максимально відтворює (відстоює) інтереси всіх соціальних груп для досягнення в суспільстві справедливості як найвищого блага;
- може носити національний (охоплює такі найважливіші сфери, як збереження державного суверенітету, територіальної цілісності держави, благоустрій населених пунктів, надрокористування, захист довкілля, безпека громадян, доступ до публічної інформації, охорона об'єктів культурної спадщини та ін.) або міжнародний характер (охоплює, головним чином, такі питання, як забезпечення екологічної безпеки та вирішення глобальних екологічних проблем, охорона здоров'я, подолання бідності у світі та ін.);

– його зміст визначається у кожному конкретному випадку з урахуванням усіх особливостей ситуації, однак, такий інтерес завжди пов'язаний із необхідністю гарантування безпеки людей у всіх її вимірах, зокрема збереження життя та здоров'я людини, а також збереження державних та міждержавних утворень, які покликані забезпечувати ці гарантії, використовуючи відповідні цивілізаційні юридичні та інші механізми [12, с. 151-152].

Укладення угоди про визнання винуватості по корупційним кримінальним провадженням підпорядковується задоволенню суспільного інтересу, що полягає в забезпеченні швидкого досудового розслідування і судового провадження, викритті більшої кількості кримінальних правопорушень, а також запобіганні, виявленні чи припиненні більшої кількості кримінальних правопорушень або інших більш тяжких кримінальних правопорушень (п.п. 3 і 4 ч. 1 ст. 370 КПК). Як видається, умови угоди про визнання винуватості у провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень відповідатимуть інтересам суспільства тоді, коли вони виконуватимуть завдання кримінального провадження щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень, а також відповідатимуть завданням Антикорупційної стратегії щодо зниження рівня корупції в державі та утвердження культури доброчесності. На наш погляд, задоволення суспільного інтересу при укладенні угод у корупційних справах відбулося в повній мірі за умови, коли б підозрюваний, обвинувачений повністю відшкодував заподіяну шкоду чи завдані збитки державі, сплатив штраф, кратний розміру неправомірної вигоди, а набуті внаслідок корупційної діяльності активи або легалізоване майно конфіскувалися в дохід держави.

Як зазначається в узагальненні судової практики ще ВССУ «оскільки угода про визнання винуватості може бути укладена у тому числі у щодо тяжких злочинів, велике значення має обґрунтування забезпечення *співвідношення суспільного інтересу та приватного інтересу підозрюваного, обвинуваченого*. У цьому випадку інтерес держави (суспільства) щодо призначеного покарання винуватому може підпорядковуватись зацікавленості у підвищенні ефективності досудового розслідування. Тобто, в обмін на узгоджену міру покарання підозрюваний (обвинувачений) мав би сприяти викриттю співучасників злочину, повідомляти схему злочинної діяльності». Угоди, в яких відсутні обов'язки співпраці, незважаючи на те, що такі домовленості є необов'язковою (субсидіарною) складовою їх змісту, *не відповідають за метою укладення інтересам суспільства*, оскільки спрямовані винятково на задоволення приватного інтересу підозрюваного чи обвинуваченого щодо пом'якшення покарання [13].

Якщо звернутися до функцій, що виконують угоди про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та правопорушень пов'язаних корупцією, то можна виділити функцію процесуальної економії, викривальну, заохочувальну і превентивну функції. Зміст функції процесуальної економії полягає у швидкому завершенні досудового розслідування і пришвидшеному судовому провадженні, що забезпечує своєчасне і невідворотне притягнення винного до кримінальної відповідальності та призначенні узгодженого покарання.

Викривальна функція полягає у виявленні внаслідок укладення угоди про визнання винуватості невідомих органам досудового розслідування корупційних злочинів, з подальшою їх реєстрацією та розслідуванням, а також у викритті інших осіб та притягненні їх до кримінальної відповідальності. Із збільшення кількості укладених угод синхронно зростатиме кількість зареєстрованих корупційних кримінальних правопорушень і чисельність виявлених осіб, що негативно позначиться на статистичних показниках органів досудового розслідування у сфері протидії корупції. Утім, збільшення обсягу викритої корупції матиме певний превентивний ефект, оскільки зменшується латентність корупції і разом з нею нівелюється розрахунок корупціонерів уникнути викриття й кримінальної відповідальності, а це демотивує корупційну активність. Однак існує і зворотна сторона масштабної викривальної діяльності корупційної поведінки. Суспільство дезорієнтується у сприйнятті справжніх масштабів корупції, зростає недовіра до органів державної влади та місцевого самоврядування, шириться аномія і зростає соціальне напруження. Реакція суспільства на масштабну викривальну діяльність, особливо прояви топкорупції в умовах війни, може бути діаметрально протилежною: від радикальної нетерпимості і вимоги справедливого покарання корупціонерів до остаточної зневіри у законність і втрати бажання боротися з корупцією. Викривальна функція угод у корупційних справах даватиме відчутний економічний ефект, що полягатиме у скороченні витрат обмежених фінансових ресурсів держави та частковій компенсації заподіяної шкоди чи завданих збитків. Чим нижчий рівень корупції в державі, тим краще працює

ринкова економіка, збільшуються надходження до держбюджету, зростає рівень доходів домогосподарств і бізнесу, збільшуються показники ВВП на душу населення.

Заохочувальна функція угод про визнання винуватості найбільш виразна. Вона полягає в обміні співпраці підозрюваного, обвинуваченого з прокурором на зменшення покарання та можливості звільнення від відбування позбавлення волі з випробуванням, за умов належної процесуальної поведінки. Враховуючи, що корупційні кримінальні правопорушення належать до категорії тяжких та особливо тяжких, підозрювані вкрай охоче ідуть на співпрацю з прокурором, зміст якої залишається прихованим таємницею слідства. Приховування від громадського контролю фактичних обставин вчинення корупційного кримінального правопорушення або правопорушення пов'язаного з корупцією умовами співпраці зі слідством зберігає у таємниці деталі протиправної діяльності корупціонерів, що зменшує громадський осуд, пом'якшує шкоду діловій репутації, дозволяє безперешкодно виправдовуватися в інформаційному просторі. Зворотною стороною заохочувальної функції угод є її привілейований контекст, можливість отримати «знижку» на покарання, у разі викриття особи, яка вчинила корупційний злочин. Потенційні правопорушники добре розуміють, що у них є «рятівна соломинка» у вигляді угоди про визнання винуватості, на випадок викриття вчиненого ними корупційного злочину чи декількох злочинів. Привілейовані кримінально-правові наслідки укладення угоди про визнання винуватості навряд чи стримують корупціонерів від готовності до вчинення корупційного злочину за слушної нагоди, а так само мало стримують від повторного вчинення корупційних кримінальних правопорушень.

Найбільш неоднозначна превентивна функція досліджуваного виду угод. Як уже зазначалося, усталена слідча і судова практика застосування угод не сприяє стримуванню суб'єктів відповідальності від вчинення корупційних кримінальних правопорушень вперше і повторно. Належна фінансова спроможність потенційного корупціонера за потреби внести заставу, сплатити послуги адвокатів, частково відшкодувати завдані збитки чи заподіяти шкоду державі, сплатити символічний штраф чи одноразово перерахувати кошти на допомогу ЗСУ – нівелюють страх перед кримінальним покаранням у вигляді позбавлення волі і конфіскації майна. Найбільший стримувальний вплив на колективну свідомість і поведінку корупціонерів здійснює судова практика призначення покарань за корупційні злочини у вигляді штрафів в особливо великих розмірах, конфіскації майна та спеціальної конфіскації. Мотивації до корупційної поведінки можна протиставити тільки повну втрату незаконно набутих активів і легалізованих доходів від корупційних злочинів, а також матеріальні обтяження у вигляді штрафів, безумовного повного відшкодування заподіяної шкоди і завданих збитків державі, заборону обіймати певні посади і займатися певною діяльністю. Під час війни боротися з топкорупцією угодами про визнання винуватості рівнозначно лікуванню тяжкого онкохворого молитвами, комусь звичайно може допомогти, проте в цілому наслідки будуть невідворотними. Відсутній механізм контролю виконання умов угод після ухвалення вироку суду тільки посилює впевненість корупціонерів у безкарності.

Окрім зазначених переваг від укладання і затвердження угод про визнання винуватості існує багато ризиків використання цього інституту у корупційних кримінальних правопорушеннях, що не відповідає цілям загальної і спеціальної превенції. До таких ризиків, зокрема, можна віднести: дискрецію прокурора по укладенню угод з підозрюваними та обвинуваченими; закритість інформації щодо змісту укладеної угоди та співпраці зі слідством; правова невизначеність категорії «суспільний інтерес» як передумова для укладення угоди, відсутність механізму контролю за виконанням умов угоди після ухвалення вироку, відсутність обмежень на укладення угод по резонансним справам за участю топ-посадовців, можливість часткового (у тому числі мінімального відшкодування) заподіяної шкоди, відсутність вимоги перевірки законності походження коштів, що витрачаються на сплату штрафу чи відшкодування завданих збитків.

Висновки. Підводячи підсумок, зазначаємо, що за наявності очевидних переваг застосування угод про визнання винуватості у корупційних правопорушеннях, пов'язаних головним чином із процесуальною економією та певним економічним ефектом, викликає обґрунтований сумнів превентивна роль таких угод. Останні законодавчі ініціативи, а також ризики з боку правозастосовних органів, особливо щодо корупційних кримінальних правопорушень, далеко не завжди відповідають інтересам суспільства, а реальний ефект від такої угоди (розкриття корупційної схеми, викриття інших осіб, унеможливлення вчинення цією особою нового корупційного правопорушення) залишається непомітним чи відсутній взагалі, хоча саме цим і обґрунтовується доцільність застосування таких угод у кримінальному провадженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Справа «Natsvlshvili and Togonidze v. Georgia»: рішення Європейського суду з прав людини від 29 квіт. 2014 р., заява № 9043/05. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?filename=CASE+OF+NATSVLISHVILI+AND+TOGONIDZE+v.+GEORGIA++%5BUkrainian+Translation%5D+by+the+COE+Human+Rights+Trust+Fund.pdf&id=001-153730&library=ECHR>.
2. Національне агентство з питань запобігання корупції. Звіт за результатами аналізу судової практики притягнення до відповідальності за корупційні та пов'язані з корупцією кримінальні правопорушення за 2023 рік. pdf-файл / *Нац. агентство з питань запобігання корупції*. URL: <https://nazk.gov.ua/pdfs/?file=/wp-content/uploads/Pages/7c/a1/7ca106e92ba8470241496750ea5ab16a1ebc1957c526e024529deaf8746bc0bc1980965.pdf>.
3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення регулювання угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією: Закон України від 29 жовтня 2024 р. № 4033-IX // База даних *Законодавство України* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4033-20#n41>.
4. Аналіз здійснення судочинства Вищим антикорупційним судом у 2024 році (як судом першої інстанції): аналітичний звіт / *Судова влада України*. Київ, 2025. PDF. (URL: https://court.gov.ua/storage/portal/hcac/statistics/analyses/justice_24.pdf).
5. Судова статистика за 2024 рік : перелік статистичних звітів / Судова влада України. – *Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження (Форма 1-к за 2024 р.)* URL:https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024.
6. Ministry of Economy of Ukraine. Plan for Ukraine Facility 2024-2027: PDF-документ. Kyiv: Ministry of Economy of Ukraine, 2024. 380 с. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>.
7. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20 червня 2022 р. № 2322-IX // База даних *Законодавство України* / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2322-20#Text>.
8. Особливі порядки кримінального провадження: підручник /за ред. Капліної О.В.; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2024. 366 с.
9. Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду. Постанова від 23.02.2023 у справі № 686/628/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109364553> (дата звернення: 25.12.2025).
10. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України; Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI (ред. станом на 01.08.2025) // База даних *Законодавство України* / Верховна Рада України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20250801#top>.
11. Берназюк Ян. Поняття суспільного (публічного) інтересу в адміністративному судочинстві. The concept of public (public) interest in administrative judiciary // *Visegrad Journal on Human Rights*. 2021. № 6. С. 11-16. URL: https://journal-vjhr.sk/wp-content/uploads/2022/02/VJRHR_6_2021_Last.pdf.
12. Берназюк Ян. Ознаки та зміст суспільного (публічного) інтересу, його співвідношення з державними інтересами. *Право і суспільство*. № 6. 2021 С. 146-153. URL: http://pravoisusilstvo.org.ua/archive/2021/6_2021/21.pdf.
13. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Узагальнення судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод від 22.01.2014: узагальнення судової практики / опубл. в газеті *Закон і Бізнес* № 28–29 (1170–1171) від 12–25.07.2014. URL: https://zib.com.ua/ua/print/92557-uzagalnennya_vssu_sudovoi_praktiki_zdiysnennya_kriminalnogo_.html.